

Забезпечення прибутковості підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища

(В'ялець О. В. [Забезпечення прибутковості підприємства в умовах нестабільного
ринкового середовища / О. В. В'ялець, Н.В.Штиль // \[Формування ринкових відносин в
Україні\]\(#\). - 2010. - № 6 \(109\) - С. 153-157\)](#)

О.В. В'ялець

к.е.н. Інститут післядипломної
освіти НУХТ

Н.В. Штиль

магістрант, Київський національний
економічний університет ім. В. Гетьмана

У статті запропоновано авторський підхід до розкриття сутності поняття «прибутковість підприємства». Здійснено аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємства, що впливають на процес забезпечення прибутковості. Запропоновано стратегічні орієнтири діяльності підприємства та на їх основі розроблено механізм забезпечення прибутковості підприємств.

В статье предложен авторский подход к определению сути понятия «прибыльность предприятия». Осуществлен анализ факторов внутренней и внешней среды деятельности предприятия, которые влияют на процесс обеспечения прибыльности. Предложены стратегические ориентиры деятельности предприятия и на их основе разработан механизм обеспечения прибыльности предприятий.

The article identified the author's approach to disclosure of the nature concept of enterprise profitability. Undertaken the analyses of factors internal and external business environment that affect the profitability process. The strategic reference-points of activity of enterprise are offered and on their basis a mechanism to providing the profitability of enterprises is developed.

Постановка проблеми. Можливість підприємства ефективно функціонувати як в короткостроковому, так і в довгостроковому періодах визначається його спроможністю забезпечити достатній рівень прибутковості. Забезпечення достатнього рівня прибутковості базується на всебічному аналізі зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на його формування. Дослідження тенденцій розвитку ринкового середовища та визначення факторів впливу на рівень прибутковості дає змогу сформуванню ефективного механізму забезпечення прибутковості підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Значний науковий внесок у дослідження теоретичних і практичних підходів до забезпечення прибутковості підприємств зробило чималих як західних так і вітчизняних дослідників. Серед яких слід відзначити І.Ансофа, П.Дойля, П.Друккера, Д.Нортоне, Р. Каплана, М.Г. Чумаченко, Н.П. Гончарову, Л.А. Бланка, Є.В. Мних, Є.Ф. Бріггема, В.О. Мец, О.В. Хмелевського та ін.

Незважаючи на значний доробок науковців в сфері управління прибутковістю підприємств, єдиного підходу до визначення поняття «прибутковості» не існує, також немає чітко визначеного механізму забезпечення прибутковості в умовах нестабільності зовнішнього середовища. Така невизначеність обумовила вибір теми дослідження та визначила його мету.

Мета статті полягає в дослідженні процесу забезпечення прибутковості підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища.

Виклад основного матеріалу. Дослідження сутності поняття «прибутковість» засвідчило, що в економічній терії і практиці не існує єдиного трактування його змісту.

Узагальнення поглядів науковців [1,2,4-7] щодо визначення сутності поняття прибутковості діяльності підприємства дозволило розглядати прибутковість як відповідний результат діяльності підприємства, за якого воно має можливість отримувати прибуток, забезпечувати платоспроможність та необхідний рівень рентабельності, а також стабільне зростання та розвиток усіх сфер діяльності підприємства в довгостроковій перспективі.

Однак розуміння лише сутності поняття прибутковості замало для формування ефективного механізму її забезпечення. Важливим також є питання вивчення факторів впливу на забезпечення прибутковості підприємства. Фактори впливу залежать від галузі в якій кожне окреме підприємство працює. Так, наприклад, на забезпечення прибутковості підприємств видавничо-поліграфічної галузі як відкритої соціально-економічної системи, значний вплив мають демографічні, економічні, політико-правові, науково-технічні, соціально-культурні та природно-екологічні фактори зовнішнього середовища, які несуть як загрози, так і можливості для їх діяльності.

Вище означені фактори часто призводять до ланцюгових реакцій мікрооточення і вимагають відповідних змін локального характеру. З огляду на постійний взаємозв'язок і взаємовплив цих складових середовища діяльності підприємства, розуміння тенденцій майбутнього розвитку макрооточення забезпечує ефективне управління змінами всередині організації, що, в свою чергу, сприяє впровадженню інноваційних технологій, раціоналізації виробничих процесів та вдосконаленню ринкових стратегій. Моніторинг макросередовища дозволяє отримати інформацію про поточний стан середовища та на її основі сформулювати гіпотези подальшої поведінки (3). Під час здійснення аналізу макрооточення важливо не лише відслідковувати зміни його складових, а й визначати ступінь їхнього потенційного впливу на стан підприємства, за рахунок чого з'являється можливість визначити шляхи забезпечення прибутковості підприємства.

Одним з методів аналізу макросередовища, з метою виявлення ваги впливу проявів визначених факторів, є метод стратегічного менеджменту - PEST - аналіз, що дозволяє оцінити усю сукупність визначених чинників [5, с 41—45]. Аналіз макросередовища здійснювався на прикладі підприємств видавничо-поліграфічної галузі (табл. 1).

Таблиця 1

**Аналіз макросередовища підприємства
видавничо-поліграфічної галузі**

Елементи макросередовища	Фактори їх впливу на підприємство	Можливий прояв факторів впливу на підприємстві в стратегічному періоді	+ можливості; - загрози	Вага впливу, балів
1	2	3	4	5
1. Економічні	1.1 Спад економіки та погіршення життєвого рівня населення	- поява сумнівних боргів;	-	2
	1.2. Висока поляризація доходів населення	- недостатні темпи росту попиту, а отже і виробництва	-	3
	1.3. Недосконалість податкового законодавства в сфері видавничо-поліграфічної галузі	- втрата фінансових коштів, як альтернатива інвестиціям;	-	2
	1.4. Подорожчання поліграфічних матеріалів і послуг	- зростання собівартості поліграфічних послуг;	-	3
	1.5. Зростання цін на поліграфічне обладнання	- відсутність можливостей оновлення технічного парку;	-	2
2. Політико-правові	2.1. Лобіювання інтересів окремих політичних сил;	- тиск та роботу управлінців;	-	4
	2.2. Недостатнє правове забезпечення видавничо-поліграфічної галузі	- зниження ефективності системи управління, можлива корупція;	-	2
	2.3. Лібералізація економічного життя	- зростання залежності результатів діяльності від керівництва підприємства;	+	3
	2.4. Політична нестабільність	- створення несприятливих умов для ефективної діяльності	-	4
3. Науково-технічні	3.1. Повільне зростання вітчизняних інновацій	- дефіцит вітчизняних наукових розробок;	-	2

	3.2. Комерціалізація освіти і науки	- низька якість кадрового забезпечення	-	1
4. Демографічні	4.1. Скорочення чисельності населення країни	- погіршення якісних параметрів пропозиції робочої сили;	-	3
5. Соціально-культурні	5.1. Високий рівень безробіття;	- розширення ринку кваліфікованих спеціалістів;	+	2
	5.2. Невідповідність рівня за-робітних плат цінам на товари і послуги	- погіршення якісних характеристик персоналу внаслідок зниження творчості та ініціативи	-	4
6. Екологічні	6.1. Збільшення зборів на охорону навколишнього середовища	- зростання витрат на екологію	-	1

**При оцінці ваги впливу до уваги бралися можливість появи та сил впливу окремого фактора. Вага відзначалась в межах від 1 до 5, де 1 – слабкий вплив, 5 - сильний вплив, шляхом експертних оцінок фахівців, що працюють в даній галузі.*

Дані табл. 1 свідчать, що зовнішнє середовище створює значну кількість загроз, і лише в окремих випадках слабкі можливості до покращення результатів діяльності підприємства. Використання отриманих результатів в поєднанні з вивченням стану внутрішнього середовища підприємства дозволить визначити можливі шляхи зниження ваги впливу найсильніших загроз, а також, отримати необхідну інформацію про його сильні та слабкі сторони, сформувані стратегічні пропозиції та побудувати механізм забезпечення прибутковості підприємства будь-якої сфери діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз внутрішнього середовища підприємства видавничо-поліграфічної галузі

Аспект внутрішнього середовища	Фактори внутрішнього середовища	Показники, що характеризують фактори та формують	Значення показника і можливий вплив фактора на стан даного	+ сильні - слабкі
1	2	3	4	5
1. Виробництво	1.1. Потужності підприємства	- обсяги виробництва; - потужності; - вік, тех. стан;	Зниження виробництва при загальному зменшенні замовлень.	-
	1.2. Техніка, обладнання	- рівень використання; - техобслуговування і ремонту; - оновлення;	Висока питома вага прогресивних технологій.	+
	1.3. Будівлі і земля	- якість, стан, - придатність; - продуктивність праці; - фондовіддача.	Значна кількість приміщень, що не використовуються.	-
	1.4. Продуктивність виробництва	- безпека праці; - нещасні випадки	Наявні можливості зростання продуктивності праці.	+
	1.5. Умови праці і техніка безпеки		Високий рівень охорони праці	+
2. Конкурентність і збут продукції	2.1. Параметри конкурентоспроможності	- технічні; - нормативні; - економічні, розміри, тенденції розвитку;	Технічні параметри відповідають умовам конкурентоспроможності.	+
	2.2. Ринки	- власна частка ринку; - тенденції; - стратегія і тактика	Велика частка ринку.	+
	2.3. Ціноутворення		Тенденція зростання цін продажу. Система маркетингу недосконала	+
3. Фінанси	3.1. Стан фін. балансу	- фінансова стабільність. - прибутки і їх розподіл;	Малоймовірне збільшення прибутків у найближчій перспективі.	-
	3.2. Джерела фінансування	- джерела грошових надходжень	Наявна можливість фінансування за державний рахунок	
4. Трудовий потенціал	4.1. Динаміка складу кадрів.	- вибуття, плінність; - показники в цілому; - за категоріями; - керівників і спец.; - кадрів масових професій;	Низька плінність кадрів.	+
	4.2. Забезпечення кадрами.	- рівень оплати праці і її диференціація;	Повна забезпеченість.	+

	4.3. Підвищення кваліфікації.	- моральне стимулювання	Відсутня система підвищення кваліфікації, просування по службі.	-
	4.4. Мотивація		Відсутні мотиваційні фактори праці	-
5. Система управління	5.1. Керівний склад підприємства.	- оцінка якостей; - відношення до змін; - наявність стратегічного мислення.	В управлінні керуються поточними планами.	-
	5.2. Організаційна структура управління.	- оцінка структури; - традиції, цінності;	ОСУ змінюється відповідно по потреб.	+
	5.3. Організаційна культура	- стиль управління	Працівники до участі в управлінні не залучаються. Переважає авторитарний стиль управління	-
6. Імідж	6.1. Імідж керівника	- оцінка;	Керівник має авторитет серед підлеглих та партнерів.	+
	6.2. Імідж персоналу	- оцінка;	Імідж персоналу високий.	+
7. Соціальна ефективність	7.1. Доходи працівників.	- оцінка; - «диференціація» профілакторії; - зони відпочинку	Розшарування в доходах між рядовими прац. і керівниками.	-
	7.2. Соціальні послуги		Наявна система пугівок для оздоровлення персоналу та їх сімей	+
8. Загальна оцінка підприємства	8.1. Історія, традиції	- особливості розвитку; - основні етапи; - традиції; - становище в галузі	Підприємство має власні традиції, сформовані тривалою історією діяльності.	+
	8.2. Роль		Займає провідне становище серед конкурентів	+
9. Оцінка стратегії	9.1. Місія і цілі підприємства.	- оцінка; - відповідність середовищу; - відповідність середовищу	Багато неузгоджених цілей.	-
	9.2. Визначена корпоративна стратегія		Підприємство не має чітко" стратегії розвитку	-

	Можливості 1. Розширення ринку кваліфікованих працівників. 2. Диверсифікації діяльності. 3. Диференціація діяльності	Загрози 1. Спад в економіці в цілому. 2. Політична нестабільність. 3. Зростання цін на матеріали та сировину
Сильні сторони 1. наявні можливості росту продуктивності праці та обладнання. 2. Велика частка ринку. 3. Висока вага прогресивних технологій	Формування високо-конкурентного трудового потенціалу, з метою розширення структури поліграфічних послуг. Вихід на нові сегменти ринку	Вихід на нові сегменти ринку, з метою оптимізації величини прибутку та зниження тиску з боку постачальників сировини. Формування більш жорстких умов економії матеріалів та інших ресурсів з метою мінімізації ризиків браку та витрат ресурсів
Слабкі сторони 1. Вузкий сегмент ринку поліграфічних послуг. 2. Система управління основана на тактичних на короткострокових цілях. 3. Значна кількість приміщень, що не використовуються	Розробка стратегічних планів розширення діяльності. Створення механізму моніторингу ринку з метою виявлення можливостей розширення виробництва	Оптимізація системи управління витратами. Перехід на систему стратегічного планування. Розробка програми лояльності для існуючих замовників та стратегії перехоплення замовників конкурентів

Рисунок 1. Матриця SWOT - аналізу підприємства видавничо-поліграфічної галузі

Отже, визначені у ході PEST—аналізу можливості і загрози зовнішнього середовища, а також виявлені сильні та слабкі сторони лідера на ринку видавничо-поліграфічних послуг, надали достатньо інформації для побудови матриці SWOT- аналізу (рис. 1). Для матриці були обрані, на наш погляд, найімовірніші з точки зору появи можливості та загрози зовнішнього середовища, найвагоміші слабкі та сильні сторони підприємства серед визначених.

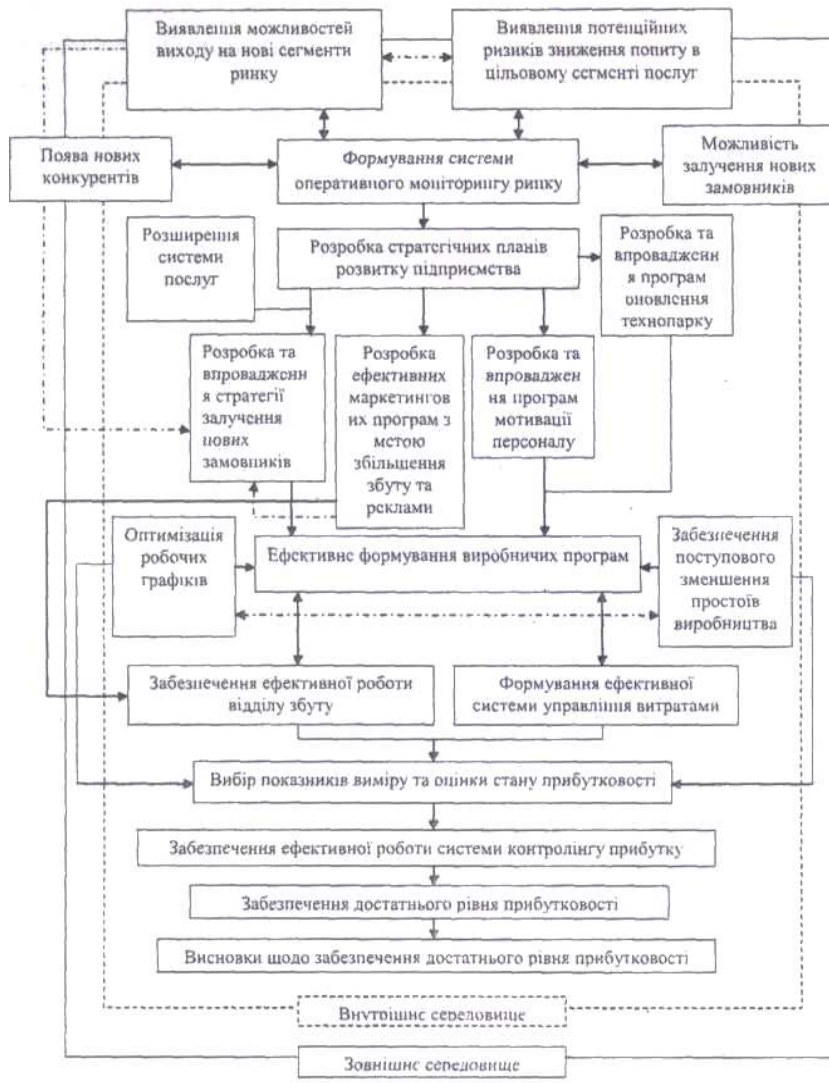

Рисунок 2. Механізм забезпечення прибутковості підприємства

Примітка: пунктиром позначено внутрішні межі функціонування підприємства, тоді як суцільна лінія відображає зовнішнє середовище діяльності підприємства

Таким чином, побудова матриці SWOT-аналізу дозволила виокремити стратегічні орієнтири підприємства, що допоможуть створити необхідний потенціал для забезпечення достатнього рівня прибутковості навіть в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Визначення стратегічних орієнтирів діяльності підприємства, на наш погляд, дозволяє сформувати адекватний сучасним умовам ринку механізм забезпечення прибутковості.

Сутність поняття механізму трактується сучасними науковцями по-різному, однак найчастіше зустрічається його визначення як сукупності процесів, прийомів, методів та підходів, здійснення певних дій задля досягнення мети [6].

Механізм як категорія є тим інструментом, що забезпечує поступальний розвиток об'єкта, на який спрямовано рушійну силу чинників зовнішнього середовища. Структура та зміст механізму зазнають змін у процесі розвитку

суспільного виробництва. Тому механізм повинен бути адекватним та відповідати умовам швидко змінюваного середовища [7, с 178].

Механізм забезпечення прибутковості підприємства є результатом дії системи внутрішніх і зовнішніх чинників функціонування та розвитку підприємства, в якому відображається складна система різноманітних економічних відносин. Разом із тим, він виступає і визначальним фактором успішності даного підприємства.

Отже, спираючись на результати вище проведеного аналізу середовища діяльності підприємства, нами було сформовано механізм забезпечення прибутковості підприємства (рис. 2), який охоплює як елементи системи управління прибутком, так і загальні механізми діяльності підприємства. До основних складових механізму, що дозволяють забезпечити достатній рівень прибутковості підприємства відносно розвитку маркетингової діяльності (що надасть можливість покращити збутову діяльність), вдосконалення і стратегічного та оперативного планування, налагодження : контролю прибутку, налагодження системи контролю за витратами підприємства на етапі формування собівартості і продукції. Основними принципами функціонування розробленого механізму забезпечення прибутковості підприємства, на наш погляд, є адекватність, послідовність, керованість, ефективність, міжсистемна й внутрішньосистемна узгодженість та зворотний зв'язок.

Висновки

Зовнішнє середовище діяльності підприємства періодично створює або сприятливі або загрозливі умови для його стабільного розвитку. Для успішного підприємства, метою якого є збереження своїх ринкових позицій та забезпечення достатнього рівня прибутковості, інформація про майбутні зміни середовища функціонування має стратегічно важливий характер, оскільки дозволяє завчасно розпізнати потенційні небезпеки або переваги та розробити механізми адаптації до нових умов функціонування, за яких ризики втрат будуть зведені до мінімуму, а вигоди - максимізовані.

Завчасне реагування на зміни зовнішнього середовища робить можливим не лише стабільний розвиток підприємства, а й створює передумови для пошуку нових джерел прибутковості та механізмів її забезпечення. Проведений аналіз можливостей та загроз, сильних та слабких сторін підприємства, побудова матриці SWOT-аналізу, дозволили визначити стратегічні орієнтири підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища та розробити механізм забезпечення прибутковості підприємства, який дозволяє забезпечити отримання необхідного прибутку в умовах погіршення загальних показників економіки.

Література

1. Брігхем Є.Ф Основи фінансового менеджменту / Брігхем Є.Ф.; [пер. з англ.]. - К.. Молодь, 1997. - 1000 с.

- 2 Зятковський І.В. Фінанси підприємств: навч. пос. / Зятковський І.В. — 2ге вид., оновл. - Тернопіль: Економічна думка, 2002. - 399 с.
3. Мец В.О Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. пос. / Мец В.О. - К.: Вища школа, 2003.- 278 с
4. Мних Є.В. Економічний аналіз, підруч. / Мних Є.В. - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 412 с
5. Сасенко М.Г. Стратегія підприємства: підруч. / Сасенко М.Г. - Тернопіль: Економічна думка, 2006. - 390 с
6. Современный толковый словарь русского языка: в 3 т. / [уклад. Ефремова Т.Ф.]. - М.. АСТ, 2001. Т. 2: М-П. - 2001. -1168 с.
7. Антонюк Р.Р. Структура організаційно—економічного механізму забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств // Економічний простір. - 2008.- №20/2. - С 176-182